



Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (deveto vijeće)

8. rujna 2022. *

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. – Ugovori o hipotekarnom kreditu – Učinci utvrđenja nepoštenosti ugovorne odredbe – Zastara – Načelo djelotvornosti”

U spojenim predmetima C-80/21 do C-82/21,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Śródmieścia, Poljska), odlukama od 13. listopada (C-82/21) i 27. listopada 2020. (C-80/21 i C-81/21), koju je Sud zaprimio 8. veljače (C-80/21) i 9. veljače 2021. (C-81/21 i C-82/21), u postupcima

E. K.,

S. K.

protiv

D. B. P. (C-80/21),

i

B. S.,

W. S.

protiv

M. (C-81/21),

i

B. S.,

Ł. S.

protiv

* Jezik postupka: poljski

M. (C-82/21),

SUD (deveto vijeće),

u sastavu: S. Rodin (izvjestitelj), predsjednik vijeća, J.-C. Bonichot i O. Spineanu-Matei, suci,

nezavisni odvjetnik: A. M. Collins,

tajnik: M. Ferreira, glavna administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 17. ožujka 2022.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za E. K. i S. K., M. Jusypenko, *advokat*,
 - za D. B. P., S. Dudzik, M. Kruk-Nieznańska, T. Spyra, A. Wróbel i A. Zapala, *radcowie prawni*,
 - za B. S. i W. S., J. Wędrychowska, *advokat*,
 - za B. S. i Ł. S., M. Skrobacki, *radca prawny*,
 - za M., A. Beneturski, *advokat*, A. Cudna-Wagner, P. Gasińska, *radcowie prawni*, B. Miąskiewicz, *advokat* i J. Wolak, *radca prawny*,
 - za poljsku vladu, B. Majczyzna i S. Żyrek, u svojstvu agenata,
 - za finsku vladu, H. Leppo, u svojstvu agenta,
 - za španjolsku vladu, A. Ballesteros Panizo, A. Gavela Llopis i J. Ruiz Sánchez, u svojstvu agenata,
 - za Europsku komisiju, N. Ruiz García, M. Siekierzyńska i A. Szmytkowska, u svojstvu agenata,
- odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči bez mišljenja,
- donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjevi za prethodnu odluku odnose se na tumačenje članka 6. stavka 1. i članka 7. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).
- 2 Zahtjevi su upućeni u okviru triju sporova između, kad je riječ o prvom, osoba E. K. i S. K., s jedne strane, i D. B. P.-a, s druge strane (predmet C-80/21), kad je riječ o drugom, osoba B. S. i W. S., s jedne strane, i M.-a, s druge strane (C-81/21), te, kad je riječ o trećem, osoba B. S. i L. S., s jedne

strane, i M.-a, s druge strane (predmet C-82/21), u vezi sa zahtjevima koje su prvonavedeni u svojstvu potrošača podnijeli radi poništenja ugovora o kreditu sklopljenih s D. B. P.-om i M.-om, bankovnim institucijama, zbog toga što sadržavaju nepoštene ugovorne odredbe.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 glasi:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

4 Člankom 7. stavkom 1. te direktive predviđeno je:

„U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.”

Poljsko pravo

Građanski zakonik

5 Člankom 5. Kodeksa cywilnog (Građanski zakonik), u verziji primjenjivoj na glavne postupke (u daljnjem tekstu: Građanski zakonik), određuje se:

„Pravom se ne može koristiti na način koji je protivan društveno-ekonomskoj svrsi tog prava ili načelima društvenog suživota. Takvo postupanje ili propuštanje nositelja prava ne smatra se ostvarivanjem tog prava te ono ne uživa zaštitu.”

6 Člankom 58. Građanskog zakonika propisuje se:

„1. Pravni akt koji je protivan zakonu ili kojim se zakon želi zaobići je ništav, osim ako mjerodavnom odredbom nije propisano drukčije, osobito da se nevaljane odredbe pravnog akta zamjenjuju relevantnim odredbama zakona.

2. Pravni akt protivan načelima društvenog suživota je ništav.

3. Ako je ništav samo dio pravnog akta, akt u preostalom dijelu ostaje valjan, osim ako iz okolnosti ne proizlazi da bez ništavih odredaba akt ne bi bio sklopljen.”

7 Članak 65. tog zakonika glasi:

„1. Izjave volje treba tumačiti u skladu s načelima društvenog suživota i običajima, vodeći računa o okolnostima u kojima su dane.

2. U ugovorima treba istražiti zajedničku namjeru stranaka i svrhu ugovora, a ne držati se doslovnog značenja izričaja.”

8 Članak 117. stavci 1. i 2. navedenog zakonika glasi:

„1. Podložno iznimkama predviđenima zakonom, imovinskopravni zahtjevi zastarijevaju.

2. Nakon proteka roka zastare dužnik se može osloboditi svoje obveze, osim ako se ne odrekne zastare. Međutim, odricanje od zastare prije proteka roka zastare ništavo je.”

9 Člankom 118. tog zakonika predviđa se:

„Ako posebnom odredbom nije drukčije određeno, rok zastare iznosi šest godina, a za tražbine povremenih davanja i tražbine povezane s obavljanjem gospodarske djelatnosti tri godine. Međutim, rok zastare istječe posljednjeg dana kalendarske godine, osim ako rok zastare nije kraći od dvije godine.”

10 Članak 118. Građanskog zakonika, u verziji koja je bila na snazi do 8. srpnja 2018., glasio je:

„Ako posebnom odredbom nije drukčije određeno, rok zastare iznosi deset godina, a za tražbine povremenih davanja i tražbine povezane s obavljanjem gospodarske djelatnosti tri godine.”

11 Članak 120. stavak 1. tog zakonika glasi:

„Rok zastare počinje teći na dan dospijeća tražbine. Ako dospijeće tražbine ovisi o poduzimanju određenje radnje imatelja prava, rok počinje teći od dana na koji bi tražbina dospjela da je imatelj prava tu radnju poduzeo što je prije moguće.”

12 Članak 123. stavak 1. navedenog zakonika glasi:

„Rok zastare prekida se: 1.) bilo kojom radnjom pred sudom, drugim tijelom imenovanim za rješavanje predmeta ili izvršenje tražbina određene vrste ili arbitražnim sudom, poduzetom izravno radi ostvarenja, utvrđivanja, naplate ili osiguranja tražbine; 2.) dužnikovim priznanjem tražbine; 3.) pokretanjem postupka mirenja.”

13 Na temelju članka 358. stavaka 1. do 3. istog zakonika:

„1. Ako je predmet obveze novčani iznos izražen u stranoj valuti, dužnik činidbu može ispuniti u poljskoj valuti, osim ako zakon, sudska odluka na kojoj se temelji obveza ili pravni akt ne predviđa izvršenje činidbe u stranoj valuti.

2. Vrijednost strane valute izračunava se prema srednjem tečaju koji objavljuje Poljska narodna banka na dan dospijeća tražbine, osim ako zakonom, sudskom odlukom ili pravnim aktom nije određeno drukčije.

3. U slučaju dužnikova zakašnjenja vjerovnik može zahtijevati ispunjenje činidbe u poljskoj valuti po srednjem tečaju Poljske narodne banke na dan na koji je plaćanje izvršeno.”

- 14 Članak 358. stavak 1. Građanskog zakonika, u verziji koja je bila na snazi do 23. siječnja 2009., propisivao je:

„Ne dovodeći u pitanje zakonom predviđene iznimke, novčane obveze na državnom području Republike Poljske mogu biti izražene samo u poljskoj valuti.”

- 15 Članak 385.¹ tog zakonika glasi:

„1. Odredbe potrošačkog ugovora o kojima se nije pojedinačno pregovaralo nisu obvezujuće za potrošača ako se njima utvrđuju prava i obveze potrošača na način koji je protivan moralu, grubo povređujući njegove interese (nedopuštene ugovorne odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavne činidbe ugovornih strana, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način.

2. Ako u skladu sa stavkom 1. pojedina ugovorna odredba ne obvezuje potrošača, ugovor i dalje obvezuje ugovorne strane u preostalom dijelu.

3. Odredbe ugovora sklopljenog s potrošačem na čiji sadržaj potrošač nije imao stvaran utjecaj su odredbe o kojima se nije pojedinačno pregovaralo. Osobito je riječ o ugovornim odredbama preuzetima iz tipskog ugovora koji je potrošaču predložila druga ugovorna strana.

4. Teret dokazivanja da se o odredbi pojedinačno pregovaralo na strani je koja se na to poziva.”

- 16 Na temelju članka 385.² navedenog zakonika:

„Sukladnost ugovornih odredaba s moralom ocjenjuje se s obzirom na situaciju u trenutku sklapanja ugovora, vodeći računa o njegovu sadržaju, okolnostima njegova sklapanja i drugim ugovorima povezanim s ugovorom u kojem se nalaze odredbe koje su predmet ocjene.”

- 17 Članak 405. istog zakonika glasi:

„Svaka osoba koja je bez pravne osnove stekla imovinsku korist na štetu druge osobe dužna je tu korist vratiti u naravi, a, ako to nije moguće, nadoknaditi njezinu vrijednost.”

- 18 Članak 410. Građanskog zakonika glasi:

„1. Odredbe prethodnih članaka primjenjuju se osobito u slučajevima neosnovanih činidbi.

2. Činidba je neosnovana ako je osoba koja ju je ispunila uopće nije bila dužna ispuniti ili je nije bila dužna ispuniti osobi kojoj je ispunjena, odnosno ako je osnova činidbe otpala ili nije postignuta svrha činidbe, odnosno ako je pravni akt na temelju kojeg se činidba duguje ništav ili je postao valjan tek nakon što je činidba ispunjena.”

- 19 Članak 442.¹ stavak 1. tog zakonika glasi:

„Zahtjev za naknadu štete nastale nezakonitom radnjom zastarijeva po isteku tri godine od dana kada je oštećena osoba saznala ili je uz dužnu pažnju mogla saznati za štetu i za osobu koja ju je dužna nadoknaditi. Međutim, taj rok ne može biti dulji od deset godina od dana kada je nastupio štetni događaj.”

- 20 Člankom 442.¹ stavkom 1. navedenog zakonika, u verziji koja je bila na snazi do 26. lipnja 2017., bilo je predviđeno:

„Zahtjev za naknadu štete nastale nezakonitom radnjom zastarijeva po isteku tri godine od dana kada je oštećena osoba saznala za štetu i za osobu koja ju je dužna nadoknaditi. Međutim, taj rok ne može biti dulji od deset godina od dana kada je nastupio štetni događaj.”

Zakon o bankarstvu

- 21 Članak 69. stavak 1. Ustawa prawo bankowe (Zakon o bankarstvu) od 29. kolovoza 1997. (Dz. U. iz 1997., br. 140., poz. 939.), u verziji primjenjivoj na glavne postupke, glasi:

„Ugovorom o kreditu banka se obvezuje da će korisniku kredita staviti na raspolaganje, na razdoblje utvrđeno u ugovoru, iznos novčanih sredstava za neku namjenu, a korisnik kredita obvezuje se da će ga koristiti pod uvjetima navedenima u ugovoru, da će iznos iskorištenog kredita vratiti s kamatama u navedenim rokovima otplate i platiti proviziju za odobreni kredit.”

- 22 Člankom 69. stavkom 2. Zakona o bankarstvu, u verziji primjenjivoj na glavne postupke, predviđa se:

„Ugovor o hipotekarnom kreditu sklapa se u pisanom obliku te se u njemu osobito utvrđuju: 1. ugovorne strane, 2. iznos i valuta kredita, 3. namjena kredita, 4. načini i rok otplate kredita, 5. iznos kamatne stope i uvjeti njezine promjene, 6. način osiguranja otplate kredita, 7. opseg ovlasti banke u pogledu nadzora korištenja i otplate kredita, 8. rokovi i način stavljanja na raspolaganje novčanih sredstava korisniku kredita, 9. iznos provizije, ako je predviđena ugovorom, 10. uvjeti za izmjenu i raskid ugovora.”

Glavni postupak, prethodna pitanja i postupak pred Sudom

Predmet C-80/21,

- 23 Osobe E. K. i S. K. su potrošači koji su tijekom 2006. i 2008. sklopili četiri ugovora o hipotekarnom kreditu s bankovnom institucijom D. B. P. radi financiranja troškova kupnje četiriju stambenih prostora u Poljskoj. Jedan od tih ugovora, sklopljen 8. srpnja 2008., denominiran u švicarskim francima (CHF), sklopljen je za iznos od 103 260 švicarskih franaka (oko 100 561 eura) s rokom otplate od 360 mjeseci, odnosno do 4. kolovoza 2038. (u daljnjem tekstu: ugovor u predmetu C-80/21). Radilo se o kreditu s promjenjivom kamatnom stopom, čija je početna godišnja kamatna stopa iznosila 3,80 %. Kredit je trebalo otplaćivati mjesečno u jednakim obrocima.
- 24 Osobe E. K. i S. K. tom su prilikom prihvatile „Uvjete kredita” kojima je uređena isplata i otplata kredita te koji sadržavaju odredbe o načinima otplate i, konkretnije, o konverziji u švicarske franke.
- 25 Na temelju navedenih odredbi, kao prvo, iznos kredita isplaćuje se u poljskim zlotima (PLN) te banka, kako bi konvertirala iznos kredita, primjenjuje kupovni tečaj za švicarski franak, objavljen na „Tečajnoj listi” D. B. P.-a na dan isplate iznosa kredita ili njegove tranše. Kao drugo, kredit se, uz suglasnost banke, može isplatiti i u švicarskim francima ili drugoj valuti. Kao treće, u slučaju da korisnik kredita ne poštuje uvjete za dodjelu kredita ili ne ispunjava uvjete kreditne sposobnosti, banka može otkazati ugovor ili smanjiti odobreni iznos kredita ako on nije u cijelosti isplaćen. Kao

četvrto, kredit se otplaćuje terećenjem u korist banke bankovnog računa korisnika kredita za iznos u poljskim zlotima koji predstavlja protuvrijednost tekućeg obroka otplate u švicarskim francima, zaostalih isplata i drugih potraživanja banke u švicarskim francima, izračunan primjenom prodajnog tečaja za švicarski franak objavljenog na „Tečajnoj listi”, koji je banka primjenjivala dva radna dana prije dospijeca svakog otplatnog obroka.

- 26 Osobe E. K. i S. K. su tijekom postupka sklapanja ugovora u predmetu C-80/21 s bankom komunicirali sredstvima komunikacije na daljinu te su većinu kreditne dokumentacije potpisali njihovi punomoćnici pri čemu se ni o jednoj odredbi tog ugovora s D. B. P.-om nije pregovaralo. Osobe E. K. i S. K. su od D. B. P.-a zatražile da im dostavi nacrt ugovora elektroničkom poštom kako bi ga mogli potpisati, ali na taj zahtjev nisu primili odgovor, tako da je ugovor u predmetu C-80/21 bio potpisan u njihovo ime.
- 27 Smatrajući da ugovor u predmetu C-80/21 sadržava nepoštene ugovorne odredbe, potonji su od Sąda Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Śródmieścia, Poljska) zahtijevali da naloži D. B. P.-u da im isplati iznos od 26 274,90 poljskih zlota (oko 5716 eura), uvećan za zakonske zatezne kamate od 30. srpnja 2018. do dana isplate.
- 28 Tijekom postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, osobe E. K. i S. K. bile su obaviještene o posljedicama eventualnog proglašenja ništavosti ugovora u predmetu C-80/21. Izjavile su da razumiju i prihvaćaju pravne i financijske posljedice ništavosti tog ugovora i da pristaju na to da ga sud proglasi ništavim.
- 29 Sud koji je uputio zahtjev navodi da se u poljskoj sudskoj praksi gotovo ustaljeno smatra da su odredbe o konverziji, osobito one koje se odnose na mogućnost da korisnik kredita, uz suglasnost banke, kredit vrati u švicarskim francima ili drugoj valuti (u daljnjem tekstu: odredbe o konverziji), nezakonite. Međutim, većina nacionalnih sudova smatra da su odredbe o konverziji samo djelomično nepoštene, i to konkretno u dijelu u kojem se njima isplata i otplata kredita u švicarskim francima uvjetuje izričitim odobrenjem banke, te da se, nakon proglašenja njihove nevaljanosti, ugovor i dalje može izvršiti.
- 30 Sud koji je uputio zahtjev navodi, kao prvo, da sudska praksa prema kojoj je moguće proglasiti ništavima dio odredbi o konverziji na temelju kojeg se isplata i otplata kredita mogu izvršiti u švicarskim francima samo uz suglasnost banke, tako da se korisniku kredita omogući da te transakcije izvrši u švicarskim francima bez tog prethodnog odobrenja, zapravo predstavlja izmjenu sadržaja nepoštene odredbe, što je protivno sudskoj praksi Suda.
- 31 Osim toga, taj sud napominje da takva praksa, s jedne strane, smanjuje odvrćući učinak proglašenja nepoštene odredbe ništavom, s obzirom na to da se njome poduzetniku koji nameće takve odredbe jamči da će nacionalni sud, u najgorem slučaju, izvršiti izmjenu koja će omogućiti nastavak izvršenja ugovora a da taj poduzetnik pritom nikada neće snositi nijednu drugu negativnu posljedicu. S druge strane, njome se ne osigurava zaštita potrošača koji će – sve dok nacionalni sud o tome ne donese suprotnu odluku – biti uvjereni, oslanjajući se na sadržaj ugovora, da su kredit dužni vratiti isključivo u poljskim zlotima, osim u slučaju izričite suglasnosti banke da ga vrate u švicarskim francima.
- 32 Kao drugo, podsjećajući na stajalište Sąda Najwyższego (Vrhovni sud, Poljska), sud koji je uputio zahtjev također navodi nacionalnu sudsku praksu na temelju koje, u slučaju kada su samo određene odredbe nekog ugovora nepoštene, te stoga za potrošača neobvezujuće, njihovo proglašenje ništavima ne sprečava to da se druge ugovorne odredbe izmijene na način da se

ugovor u konačnici može izvršiti. Konkretno, nacionalni sud morao bi protumačiti volju ugovornih strana i smatrati da je iznos kredita od samog početka bio utvrđen u poljskim zlotima, a ne u švicarskim francima. Međutim, prema mišljenju tog suda, ta sudska praksa, koja se temelji na članku 65. stavku 2. Građanskog zakonika, mogla bi biti protivna člancima 6. i 7. Direktive 93/13. Naime, u situaciji u kojoj potrošač prihvaća ništavost ugovora, takva se sudska praksa protivi osobito zabrani da sud izmijeni ugovor na bilo koji drugi način osim utvrđivanjem ništavosti nepoštenih odredbi.

- 33 Kao treće, sud koji je uputio zahtjev, s obzirom na to da osobe E. K. i S.K prihvaćaju da se ugovor u predmetu C-80/21 proglasi ništavim, predviđa treće rješenje. Kao prvo, nacionalni sud smatra da su odredbe o konverziji u cijelosti nepošteno ugovorne odredbe koje za ugovorne stranke nisu obvezujuće i bez kojih ugovor ne može opstati. Kao drugo, taj bi sud stoga mogao utvrditi da je takav ugovor, koji ne sadržava potrebne odredbe u pogledu načina otplate kredita i stavljanja korisniku kredita sredstava na raspolaganje, protivan zakonu i stoga ništav, tako da su sve činidbe ispunjene na temelju ugovora neosnovane i predmet povrata. Međutim, taj sud navodi da bi takvo rješenje bilo protivno tumačenju relevantnih nacionalnih odredbi koje su dali nacionalni sudovi.
- 34 U tim je okolnostima Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Śródmieścia, Poljska) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnih odredbi prema kojem sud ne utvrđuje nepoštenost cijele ugovorne odredbe, nego samo dijela u kojem je ta odredba nepoštena, zbog čega ta odredba ostaje djelomično djelotvorna?
 2. Treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnih odredbi prema kojem sud, nakon što utvrdi nepoštenost ugovorne odredbe bez koje se ugovor ne može održati na snazi, može preoblikovati preostali dio ugovora tumačenjem izjava volje stranaka kako bi se izbjegla ništavost ugovora koja je povoljna za potrošača?”

Predmet C-81/21,

- 35 Osobe B. S. i W. S., dva potrošača, sklopili su 3. veljače 2009. s bankovnom institucijom M. ugovor o hipotekarnom kreditu u iznosu od 340 000 poljskih zloti (oko 73 971 eura), namijenjen fizičkim osobama i indeksiran u švicarskim francima, radi kupnje stambenog prostora (u daljnjem tekstu: ugovor u predmetu C-81/21). Trajanje kredita iznosilo je 360 mjeseci, odnosno od 3. veljače 2009. do 12. veljače 2039., a njegovo otplaćivanje predviđeno je u jednakim mjesečnim obrocima. Bila je riječ o kreditu s promjenjivom kamatnom stopom. Mjesečne obroke trebalo je isplaćivati u poljskim zlotima, nakon njihove konverzije prema prodajnom tečaju objavljenom na „Tečajnoj listi” banke. Prijevremena otplata cjelokupnog kredita ili mjesečnog obroka kao i otplata iznosa većeg od mjesečnog obroka podrazumijevala bi konverziju iznosa otplate prema prodajnom tečaju za švicarski franak objavljenom na „Tečajnoj listi” banke, na snazi na dan i u vrijeme otplate.
- 36 Stranke su 18. veljače 2012. sklopile dodatak ugovoru u predmetu C-81/21 koji je osobama B. S. i W. S. omogućavao da mjesečne obroke plaćaju izravno u švicarskim francima.

- 37 Smatrajući da ugovor u predmetu C-81/21 sadržava nepoštene ugovorne odredbe, potonji su 23. srpnja 2020. Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Śródmieścia, Poljska) podnijeli zahtjev u kojem su od njega zahtijevali da naloži M.-u da im isplati iznose od 37 866,11 poljskih zlota (oko 8238 eura) i od 5358,10 švicarskih franaka (oko 5215 eura), uvećane za zakonske zatezne kamate, kao i preplaćeni iznos glavnice i premiju osiguranja otplate kredita.
- 38 Osobe B. S. i W. S. su od 1. lipnja 2010. do 12. siječnja 2020. na ime otplate kredita M.-u isplatili iznos koji predstavlja protuvrijednost 219 169,44 poljskih zlota (oko 47 683 eura). Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, ako treba smatrati da određene odredbe ugovora u predmetu C-81/21 ne obvezuju osobe B. S. i W. S., dok ostale ugovorne odredbe i dalje važe, ukupan iznos isplata izvršenih tijekom tog razdoblja bio bi manji za 43 749,97 poljska zlota (oko 9518 eura). Usto, da je umjesto tečaja koji je M. primijenio na otplatu bio primijenjen srednji tečaj Poljske narodne banke, iznos mjesečnih obroka bio bi 2813,45 poljskih zlota (oko 611 eura) i 2369,79 švicarskih franaka (oko 2306 eura) manji od onog koji su osobe B. S. i W. S. tijekom tog razdoblja stvarno plaćale.
- 39 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da se, prema gotovo ustaljenoj poljskoj sudskoj praksi, odredbe o konverziji, koje proizlaze iz tipskih ugovora i o kojima se stoga nisu vodili pojedinačni pregovori, smatraju nezakonitima na temelju članka 385.¹ stavka 1. Građanskog zakonika. Spor koji se pred njim vodi odnosi se, međutim, na posljedice takvog utvrđenja.
- 40 U tom pogledu taj sud primjećuje da se u prethodnoj nacionalnoj sudskoj praksi često smatralo da neprimjenjivost odredbi o konverziji u odnosu na potrošača ima za posljedicu samo konverziju glavnice i mjesečnih obroka prema drukčijem tečaju od onog koji je primijenila banka protiv koje je podnesena tužba. Međutim, Sud je u presudi od 3. listopada 2019., Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819), presudio da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se protivi to da se praznine u ugovoru koje su uzrokovane uklanjanjem nepoštenih odredaba popune samo na temelju nacionalnih odredaba općeg karaktera, koje predviđaju da se učinci predviđeni u pravnom poslu dopune, među ostalim, učincima koji proizlaze iz načela pravičnosti ili ustaljenih običaja, koje nisu ni dispozitivne odredbe ni odredbe primjenjive u slučaju sporazuma ugovornih strana.
- 41 Sud koji je uputio zahtjev navodi da u poljskoj sudskoj praksi prevladavaju dva suprotna mišljenja. Prema prvome, ugovor o kreditu indeksiran u stranoj valuti treba, nakon uklanjanja odredbi o konverziji, smatrati ugovorom o kreditu izraženim u poljskim zlotima. Prema drugoj, uklanjanje takvih odredbi ugovor čini u cijelosti ništavim. Međutim, podsjeća na to da je, u trenutku kada je nova verzija članka 358. Građanskog zakonika već bila na snazi, razvijena treća mogućnost prema kojoj utvrđenje nepoštenosti odredbi o konverziji ne znači nužno da je cjelokupni indeksacijski mehanizam o kojem je riječ sporan, tako da su odredbe koje su proglašene nezakonitima ništave u mjeri u kojoj je nezakonit njihov sadržaj. Stoga bi priznanje nepoštenosti odredbi o konverziji moglo dovesti do ništavosti cijelog ugovora ili ništavosti dijela njegovih odredbi, pod uvjetom da se ugovor bez nepoštenih odredaba i dalje može održati na snazi u prvotnom obliku koji su ugovorne stranke htjele.
- 42 S obzirom na relevantnu sudsku praksu Suda, sud koji je uputio zahtjev smatra da kada nacionalni sud smatra da je odredba nepoštena, on mora utvrditi da ona za potrošača, od početka i u cijelosti, nije obvezujuća. Nadalje, on treba ispitati može li se ugovor izvršiti bez nezakonite odredbe. Ako je to slučaj, taj bi se sud trebao ograničiti na odluku da ugovor nastavlja važiti bez nepoštenih odredbi te se pitanje primjene dispozitivne odredbe nacionalnog prava ne bi postavljalo. S druge strane, ako bi navedeni sud morao smatrati da ugovor ne može postojati bez nezakonite odredbe

i da stoga treba utvrditi njegovu ništavost, treba ispitati je li to utvrđenje za potrošača nepovoljno. Ako to nije slučaj ili ako potrošač pristane na utvrđenje ništavosti ugovora, nacionalni sud bio bi dužan utvrditi da je ugovor ništav u cijelosti te ga ne bi mogao dopuniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava.

- 43 U ovom slučaju osobe B. S. i W. S., koje su izjavile da razumiju pravne i financijske posljedice ništavosti ugovora o kojemu je riječ u predmetu C-81/21 i da ih prihvaćaju, zahtijevaju, ako bi sud koji je uputio zahtjev smatrao da ugovor u predmetu C-81/21 može nastaviti važiti bez odredbe o konverziji, povrat preplaćenog dijela plaćenih mjesečnih obroka. Ako bi, s druge strane, taj sud smatrao da ugovor u predmetu C-81/21 ne može nastaviti važiti bez odredbe o konverziji, traže povrat svih plaćenih mjesečnih obroka. Uzimajući u obzir načela utvrđena u sudskoj praksi Suda te s obzirom na opseg zahtjeva koji su postavile osobe B. S. i W. S., sud koji je uputio zahtjev smatra da se zapravo mora opredijeliti između jednog od tih dvaju rješenja, a da se ne može poslužiti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava jer bi time povrijedio članak 6. stavak 1. Direktive 93/13. Međutim, čini se da su ta dva rješenja u suprotnosti s rješenjem za koje se nacionalni sudovi zalažu nakon stupanja na snagu 24. siječnja 2009. – odnosno nakon sklapanja ugovora u predmetu C-81/21 – nove verzije članka 358. Građanskog zakonika.
- 44 U tim je okolnostima Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Śródmieścia, Poljska) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnih odredbi prema kojem sud, nakon što je utvrdio nepoštenost ugovorne odredbe koja ne dovodi do ništavosti ugovora, može dopuniti ugovor dispozitivnom odredbom nacionalnog prava?
 2. Treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnih odredbi prema kojem sud, nakon što je utvrdio nepoštenost ugovorne odredbe koja dovodi do ništavosti ugovora, može dopuniti ugovor dispozitivnom odredbom nacionalnog prava kako bi se izbjegla ništavost ugovora, iako potrošač prihvaća ništavost ugovora?”

Predmet C-82/21

- 45 Osobe B. S. i Ł. S., dva potrošača, sklopili su 4. kolovoza 2006. s bankovnom institucijom M. ugovor o hipotekarnom kreditu u iznosu od 600 000 poljskih zlota (oko 130 445 eura), namijenjen fizičkim osobama i indeksiran u švicarskim francima radi kupnje stambenog prostora (u daljnjem tekstu: ugovor u predmetu C-82/21). Trajanje kredita iznosilo je 360 mjeseci, odnosno od 8. kolovoza 2006. do 5. kolovoza 2036. Kredit je trebalo otplaćivati u postepeno sve manjim obrocima, po promjenjivoj kamatnoj stopi. U ovom slučaju mjesečni obroci trebalo je plaćati u poljskim zlotima, nakon njihove konverzije prema prodajnom tečaju za švicarski franak objavljenom na M.-ovoj „Tečajnoj listi” na snazi na dan plaćanja. Također je bilo predviđeno da prijevremena otpлата cjelokupnog kredita ili mjesečnog obroka kao i otpлата iznosa većeg od mjesečnog obroka podrazumijeva konverziju iznosa otplate prema prodajnom tečaju za švicarski franak, kako je objavljen na toj istoj listi.

- 46 Osobe B. S. i Ł. S. su 8. prosinca 2008. sklopile dodatak ugovoru u predmetu C-82/21 kojim je kao kamatna stopa utvrđena stopa „LIBOR 3M”, uvećana za fiksnu maržu banke od 0,57 % za cjelokupno trajanje kredita.
- 47 Smatrajući da ugovor u predmetu C-82/21 sadržava nepoštene ugovorne odredbe, osobito u dijelu u kojem je predviđao konverziju glavnice i obroka kredita prema tečaju švicarskog franka i ovlašćivao M.-a na promjenu kamatne stope kredita, osobe B. S. i Ł. S. podnijele su Sądu Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Śródmieścia, Poljska) tužbu kojom su zahtijevali povrat iznosa od 74 414,52 poljskih zlota (oko 16 285 eura), uvećan za zakonske zatezne kamate od 30. srpnja 2019. do isplate. Osim toga, osobe B. S. i Ł. S. tvrde da, ako bi se smatralo da je ugovor o kreditu u predmetu C-82/21 u cijelosti ništav, što je posljedica koju razumiju i prihvaćaju, M. bi im morao nadoknaditi sve mjesečne obroke otplate kredita te u tom slučaju zahtijevaju da se M.-u naloži da im isplati iznos od 72 136,01 poljskih zlota (oko 15 787 eura), koji odgovara svim mjesečnim obrocima plaćenim u razdoblju od 5. listopada 2006. do 5. ožujka 2010.
- 48 Na temelju struje u nacionalnoj sudskoj praksi prema kojoj su odredbe ugovora o kreditu poput onih koje osporavaju osobe B. S. i Ł. S. nezakonite i moraju dovesti do ništavosti ugovora u njegovoj cijelosti, sud koji je uputio zahtjev namjerava utvrditi ništavost ugovora u predmetu C-82/21. Takvo utvrđenje ništavosti, međutim, djeluje *ex tunc*, tako da se sve činidbe ispunjene za potrebe izvršavanja tog ugovora moraju vratiti na temelju članka 405. Građanskog zakonika u vezi s člankom 410. stavkom 1. tog zakonika. M. se pak poziva na zastaru zahtjeva osoba B. S. i Ł. S. Sud koji je uputio zahtjev smatra da je obvezan ispitati zahtjev tih stranaka, u mjeri u kojoj se, u ovom slučaju, on temelji na imovinskopravnoj tražbini, ako taj zahtjev nije u cijelosti ili djelomično pao u zastaru u skladu s općom odredbom o zastari tražbina koje, kad je riječ o tražbinama koje su nastale prije 9. srpnja 2018., zastarijevaju nakon deset godina.
- 49 U tom pogledu taj sud smatra da je za ocjenu osnovanosti prigovora zastare koji ističe M. od temeljne važnosti pitanje u kojem trenutku počinje teći rok zastare kad je riječ o zahtjevu za povrat neosnovano plaćenih iznosa. Prema sudskoj praksi poljskih sudova razvijenoj na temelju članka 120. stavka 1. Građanskog zakonika, on počinje teći na dan kada ispunjenja neosnovane činidbe. U tom pogledu, za određivanje početka roka zastare nisu relevantni trenutak u kojem je pružatelj saznao za neosnovanost činidbe i trenutak u kojem je on stvarno pozvao dužnika da je vrati. Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da se ta razmatranja primjenjuju i na sporove koji se odnose na povrat neosnovano ispunjenih činidbi na temelju ništavih ugovornih odredbi kada jedna ugovorna strana nije znala za ništavost tih odredbi.
- 50 Međutim, navedena razmatranja, primijenjena na zahtjev osoba B. S. i Ł. S., trebala bi navesti sud koji je uputio zahtjev da presudi da je zastarjelo pravo na povrat svakog mjesečnog obroka plaćenog više od deset godina prije dana podnošenja tužbe za povrat tih stranaka, odnosno prije 7. kolovoza 2009. Sud koji je uputio zahtjev pak sumnja u usklađenost takvog rješenja s Direktivom 93/13.
- 51 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, to tumačenje članka 120. stavka 1. Građanskog zakonika nije u skladu s načelom djelotvornosti jer mu se protivi to da zahtjev za povrat ovisi o roku koji počinje teći neovisno o tome je li potrošač na taj dan znao, ili je mogao razumno znati, za nepoštenost odredbe tog ugovora na koju se poziva u prilog svojem restitucijskom zahtjevu. Naime, takvo tumačenje moglo bi pretjerano otežati ostvarivanje prava tog potrošača dodijeljenih Direktivom 93/13.

- 52 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, rok zastare prava na povrat potrošača ne smije početi teći sve dok potrošač nije saznao za nepoštenost ugovorne odredbe ili barem prije trenutka u kojem je za nju razumno morao znati, tako da usko tumačenje članka 120. stavka 1. Građanskog zakonika nije u skladu sa zahtjevima Direktive 93/13. Dodaje da druge odredbe nacionalnog prava ne omogućuju da se takvo usko tumačenje ispravi.
- 53 Usto, sud koji je uputio zahtjev navodi da nacionalna sudska praksa i pravna znanost smatraju da, u slučaju utvrđenja ništavosti ugovora, pravo banke na trenutačni povrat iznosa kredita počinje proizvoditi učinke tek od trenutka u kojem je korisnik kredita konačno odlučio prihvatiti učinke ništavosti ugovora o kreditu. Iz toga proizlazi da bi, *de facto*, pravo potrošača na povrat neosnovano ispunjene činidbe na temelju ništavog ugovora o kreditu trebalo smatrati, barem djelomično, zastarjelim, dok to načelno ne bi bio slučaj s istovrsnim pravom banke. Takva bi situacija za potrošače bila osobito štetna, ne bi im pružala jamstva propisana Direktivom 93/13 te bi bila u suprotnosti s načelom ekvivalentnosti.
- 54 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, potonje načelo također bi bilo povrijeđeno ako bi rok zastare prava potrošača na povrat neosnovane činidbe prema pravu Unije počeo teći ranije nego u slučaju kada bi se on pozvao na slično pravo na temelju nacionalnih odredbi u području deliktne odgovornosti. Naime, u potonjem slučaju, na temelju članka 442.¹ stavka 1. Građanskog zakonika, rok zastare može početi teći tek od trenutka kada je oštećena osoba saznala za štetu i osobu koja je tu štetu dužna nadoknaditi.
- 55 U tim je okolnostima Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Śródmieścia, Poljska) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Trebaju li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 i načela ekvivalentnosti, djelotvornosti i pravne sigurnosti tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnih odredbi prema kojem potrošačeva tužba za povrat neosnovano plaćenih iznosa na temelju nepoštenih odredbi ugovora sklopljenog između poduzetnika i potrošača zastarijeva po isteku roka od deset godina koji počinje teći od datuma svakog potrošačeva ispunjenja obveze, uključujući kada potrošač nije znao da je ta ugovorna odredba nepoštena?”

Postupak pred Sudom

- 56 Odlukom predsjednika Suda od 14. travnja 2021. predmeti C-80/21 do C-82/21 spojeni su u svrhu pisanog i usmenog dijela postupka, kao i u svrhu donošenja presude.

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje u predmetu C-80/21

- 57 Tim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud može utvrditi nepoštenost, ne cijele odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga, nego samo njezinih dijelova koji ju čine nepoštenom, tako da je ta odredba, nakon uklanjanja tih dijelova, i dalje djelomično važeća.

- 58 Kako bi se dao odgovor na to pitanje, najprije treba podsjetiti na to da su, u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, sudovi koji su uputili zahtjev obvezni izuzeti iz primjene nepoštene odredbe kako one ne bi imale obvezujuće učinke na potrošača, osim ako se potrošač tomu protivi (presuda od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 52. i navedena sudska praksa).
- 59 Zatim, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da se toj odredbi protivi pravilo nacionalnog prava koje u slučaju kada nacionalni sud utvrdi ništavost nepoštene odredbe u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, tom sudu omogućuje dopunu tog ugovora izmjenom sadržaja te ugovorne odredbe (presuda od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 53. i navedena sudska praksa).
- 60 Konačno, kada bi nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih odredbi u takvom ugovoru, takva mogućnost mogla bi naštetiti ostvarenju dugoročnog cilja postavljenog člankom 7. Direktive 93/13. Naime, takva mogućnost pospješila bi gubitak odvratajućeg učinka prema prodavateljima robe ili pružateljima usluga do kojeg inače dolazi jednostavnim izuzimanjem iz primjene nepoštenih odredaba u odnosu na potrošača, s obzirom na to da bi prodavatelji robe odnosno pružatelji usluga i dalje bili u iskušenju da se koriste takvim odredbama znajući da bi nacionalni sudac, čak i kada bi ih morao proglasiti ništavima, mogao nadopuniti ugovor u potrebnoj mjeri da se zaštiti interes tih prodavatelja robe ili pružatelja usluga (presuda od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 54. i navedena sudska praksa).
- 61 U ovom slučaju iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da se dio odredbi o konverziji koji je na temelju poljske sudske prakse nepošten odnosi na suglasnost banke za isplatu i povrat kredita u švicarskim francima.
- 62 Točno je da je u tom pogledu Sud presudio da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi to da nacionalni sud ukloni samo nepošteni dio odredbe ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača kada je odvratajući cilj iz te direktive osiguran nacionalnim zakonodavnim odredbama kojima se uređuje njezina upotreba, pod uvjetom da taj dio predstavlja zasebnu ugovornu obvezu koja može biti predmet pojedinačnog ispitivanja njezina nepoštenog karaktera. S druge strane, tim se istim odredbama protivi to da sud koji je uputio zahtjev ukloni samo nepošteni dio odredbe ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača kada bi takvo uklanjanje dovelo do izmjene sadržaja navedene odredbe, utječući na njezinu bit (vidjeti u tom smislu presudu od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 80. i navedenu sudska praksu).
- 63 U ovom slučaju ništa u spisu kojim raspolaže Sud ne upućuje na to da postoje nacionalne odredbe kojima se uređuje korištenje odredbe o konverziji i koje pridonose osiguravanju odvratajućeg učinka koji se nastoji postići Direktivom 93/13 ni na to da nepošteni dio odredbe o konverziji predstavlja zasebnu ugovornu obvezu, tako da uklanjanje tog dijela ne bi imalo učinak izmjene navedene odredbe kojom se utječe na njezinu bit. Međutim, na sudu koji je uputio zahtjev je da provjeri jesu li ispunjeni uvjeti iz sudske prakse navedene u prethodnoj točki ove presude.
- 64 Iz prethodnih razmatranja proizlazi da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud može utvrditi nepoštenost, ne cijele odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga, nego samo njezinih dijelova koji ju čine nepoštenom, tako da je ta odredba,

nakon uklanjanja tih dijelova, i dalje djelomično važeća, kada takvo uklanjanje ima učinak izmjene sadržaja navedene odredbe kojom se utječe na njezinu bit, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri.

Prvo pitanje u predmetu C-81/21

- 65 Tim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud, nakon što utvrdi ništavost nepoštene odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga koja ne čini taj ugovor ništavim u cijelosti, tu odredbu može zamijeniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava.
- 66 Valja podsjetiti na to da cilj članka 6. stavka 1. Direktive 93/13, a osobito drugog dijela njezine rečenice, nije dovesti do utvrđivanja ništavosti svih ugovora s nepoštenim odredbama, nego zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza ugovornih strana stvarnom ravnotežom kojom se ponovno uspostavlja jednakost između potonjih, pri čemu se precizira da se predmetni ugovor mora, u načelu, održati bez ikakve izmjene osim one koja proizlazi iz uklanjanja nepoštenih odredaba. Pod uvjetom da je posljednji uvjet ispunjen, predmetni ugovor može, u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, biti održan na snazi ako je, u skladu s odredbama nacionalnog prava, takav kontinuitet ugovora bez nepoštenih odredaba pravno moguć, što valja provjeriti na temelju objektivnog pristupa (presuda od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 39.).
- 67 Iznimna mogućnost zamjene ništave nepoštene odredbe dispozitivnom odredbom nacionalnog prava ograničena je na slučajeve u kojima nacionalni sud zbog uklanjanja nepoštene odredbe mora ugovor u cijelosti utvrditi ništavim, izlažući time potrošača za njega posebno nepovoljnim posljedicama, na način da ga se time kažnjava (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 48. i navedenu sudsku praksu).
- 68 Slijedom toga, kada ugovor može ostati na snazi nakon uklanjanja nepoštenih odredbi, nacionalni sud te odredbe ne može zamijeniti dispozitivnom nacionalnom odredbom.
- 69 Iz toga slijedi da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud, nakon što utvrdi ništavost nepoštene odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga koja ne čini taj ugovor ništavim u cijelosti, tu odredbu može zamijeniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava.

Drugo pitanje u predmetu C-80/21 i drugo pitanje u predmetu C-81/21

- 70 Tim pitanjima, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud, nakon što utvrdi ništavost nepoštene odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga koja taj ugovor čini ništavim u cijelosti, ništavu odredbu može zamijeniti bilo tumačenjem izjava volje ugovornih strana, kako bi se izbjeglo utvrđenje ništavosti navedenog ugovora, ili dispozitivnom odredbom nacionalnog prava, čak i ako je potrošač bio obaviješten o posljedicama ništavosti tog ugovora te ih je prihvatio.

- 71 Kao prvo, valja podsjetiti na to da je, kao što to proizlazi iz točke 67. ove presude, iznimna mogućnost zamjene ništave nepoštene odredbe dispozitivnom odredbom nacionalnog prava ograničena na slučajeve u kojima nacionalni sud zbog uklanjanja nepoštene odredbe mora utvrditi ništavost cijelog ugovora, izlažući time potrošača posebno nepovoljnim posljedicama, na način da ga se time kažnjava.
- 72 Kao drugo, treba istaknuti da je ta mogućnost zamjene, koja predstavlja iznimku od općeg pravila prema kojem predmetni ugovor nastavlja obvezivati ugovorne strane samo ako može nastaviti postojati bez nepoštenih odredaba koje su u njemu sadržane, ograničena na dispozitivne odredbe nacionalnog prava ili na one koje su primjenjive u slučaju sporazuma ugovornih strana, te počiva, posebice, na pretpostavci da te odredbe ne sadržavaju nepoštene odredbe (presuda od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 59. i navedena sudska praksa).
- 73 Kao treće, kad je riječ o važnosti koju treba pridati volji potrošača da se pozove na Direktivu 93/13, Sud je – u vezi s obvezom nacionalnog suda da izuzme iz primjene, ako je potrebno i po službenoj dužnosti, nepoštene odredbe u skladu s člankom 6. stavkom 1. te direktive – precizirao da nacionalni sud nije obvezan izuzeti iz primjene predmetnu odredbu ako potrošač, nakon što ga je navedeni sud o tome obavijestio, ne namjerava isticati njezinu nepoštenost i neobvezujuću narav, čime daje slobodan i informiran pristanak na dotičnu odredbu (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 53. i navedenu sudska praksu).
- 74 Kao četvrto, i posljednje, Sud je također presudio da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da, s jedne strane, posljedice na situaciju potrošača koje su uzrokovane utvrđenjem ništavosti ugovora u cijelosti, kako su navedene u presudi od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), treba ocjenjivati s obzirom na okolnosti koje postoje ili se mogu predvidjeti u trenutku spora, i da je, s druge strane, za potrebe te ocjene od odlučujućeg značaja volja koju je potrošač izrazio u tom pogledu (presuda od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 56. i navedena sudska praksa). Ta izražena volja, međutim, ne može prevladati nad ocjenom koja ulazi u samostalne ovlasti suda pred kojim se vodi postupak o pitanju omogućava li provedba mjera koje su propisane relevantnim nacionalnim zakonodavstvom ponovnu uspostavu pravne i činjenične situacije u kojoj bi se potrošač nalazio bez te nepoštene odredbe (vidjeti u tom smislu presudu od 2. rujna 2021., OTP Jelzálogbank i dr., C-932/19, EU:C:2021:673, t. 50.).
- 75 U ovom slučaju, s jedne strane, iz spisa podnesenog Sudu proizlazi da su osobe E. K. i S. K., u predmetu C-80/21, i osobe B. S. i W. S., u predmetu C-81/21, bile obaviještene o posljedicama utvrđenja ništavosti cijelog ugovora o kreditu i da su oni na takvo utvrđenje ništavosti pristali.
- 76 S druge strane, pod uvjetom da to provjeri sud koji je uputio zahtjev, iz spisa kojim Sud raspolaže ne proizlazi da postoje dispozitivne odredbe poljskog prava namijenjene nadomještavanju ukinutih nepoštenih odredbi. Naime, sud koji je uputio zahtjev *a priori* pita Sud o mogućnosti zamjene uklonjenih nepoštenih odredbi općim odredbama nacionalnog prava, koje nisu konkretno namijenjene primjeni na ugovore sklopljene između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača.
- 77 Međutim, Sud je smatrao da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se protivi to da se praznine u ugovoru koje su uzrokovane uklanjanjem nepoštenih odredaba popune samo na temelju nacionalnih odredaba općeg karaktera, koje nisu ni dispozitivne odredbe ni odredbe primjenjive u slučaju sporazuma ugovornih strana (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 62.).

- 78 U svakom slučaju, kao što to proizlazi iz točke 75. ove presude, potrošači o kojima je riječ u glavnim postupcima obaviješteni su o posljedicama utvrđenja ništavosti cijelih ugovora o kreditu koje su sklopili, te su te posljedice prihvatili. U tim okolnostima, s obzirom na odlučujuću prirodu volje potrošača, kako je navedena u točki 74. ove presude, ne čini se da je ispunjen uvjet prema kojem bi utvrđenje ništavosti ugovora u cijelosti predmetne potrošače izložilo posebno nepovoljnim posljedicama, koji se zahtijeva kako bi nacionalni sud bio ovlašten ništavu nepoštenu odredbu zamijeniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava. Međutim, na sudu koji je uputio zahtjev je da to provjeri.
- 79 Kad je riječ o mogućnosti zamjene ništave nepoštene odredbe sudskim tumačenjem, nju treba isključiti.
- 80 U tom pogledu dovoljno je podsjetiti na to da su nacionalni sudovi obvezni samo izuzeti od primjene nepoštenu ugovornu odredbu kako ona na potrošača ne bi imala obvezujuće učinke, a da pritom nisu ovlašteni izmijeniti njezin sadržaj. Naime, taj ugovor mora nastaviti važiti, u načelu, bez ikakve izmjene osim one koja proizlazi iz uklanjanja nepoštenih odredbi, ako je takav kontinuitet ugovora pravno moguć prema pravilima nacionalnog prava (vidjeti u tom smislu presudu od 14. lipnja 2012., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, t. 65. i navedenu sudsku praksu).
- 81 Kad je riječ o mogućnosti da se, neovisno o tome što je predmetni potrošač prihvatio njegovu ništavost, na snazi održi ugovor koji nakon uklanjanja nepoštene odredbe ne može nastaviti postojati, Sud je presudio, s jedne strane, da se Direktivi 93/13 protivi nacionalno zakonodavstvo koje sprečava sud pred kojim se vodi postupak da prihvati zahtjev za utvrđenje ništavosti ugovora koji se temelji na nepoštenosti njegove odredbe, kada je utvrđeno da je ta odredba nepoštena i da se ugovor bez navedene odredbe ne može održati (vidjeti u tom smislu presudu od 14. ožujka 2019., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, t. 56.).
- 82 S druge strane, Sud je također utvrdio da se toj direktivi ne protivi to da država članica predvidi, u skladu s pravom Unije, nacionalni propis kojim se dopušta da se ugovor sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluge i potrošača, koji sadržava jednu ili više nepoštenih odredbi, u cijelosti proglasi ništavim ako se pokaže da se time osigurava veća zaštita potrošača (presuda od 15. ožujka 2012., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, t. 35.).
- 83 Iz te sudske prakse proizlazi da nacionalni sud nije ovlašten izmijeniti sadržaj nepoštene odredbe koja je utvrđena ništavom kako bi održao na snazi ugovor koji nakon uklanjanja navedene odredbe ne može opstati, ako je predmetni potrošač obaviješten o posljedicama utvrđenja ništavosti ugovora te je prihvatio posljedice te ništavosti.
- 84 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud, nakon što utvrdi ništavost nepoštene odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga koja taj ugovor čini ništavim u cijelosti, ništavu odredbu može zamijeniti bilo tumačenjem izjava volje ugovornih strana, kako bi se izbjeglo utvrđenje ništavosti navedenog ugovora, ili dispozitivnom odredbom nacionalnog prava, čak i ako je potrošač bio obaviješten o posljedicama ništavosti tog ugovora te ih je prihvatio.

Jedino pitanje u predmetu C-82/21

- 85 Tim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li Direktivu 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, tumačiti na način da joj se protivi nacionalna sudska praksa u skladu s kojom rok zastare od deset godina za potrošačev zahtjev za povrat iznosa koje je na temelju nepoštene odredbe ugovora o kreditu neosnovano platio prodavatelju robe ili pružatelju usluga, počinje teći od dana svakog potrošačeva ispunjenja činidbe, čak i ako potrošač na taj nije bio u mogućnosti sam ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe odnosno nije znao za nepoštenost navedene odredbe, bez uzimanja u obzir činjenice da je rok otplate, u ovom slučaju trideset godina, znatno duži od zakonskog roka zastare od 10 godina.
- 86 U tom pogledu valja istaknuti da su, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, u nedostatku posebnih propisa Unije u tom području načini provedbe zaštite potrošača predviđene Direktivom 93/13 stvar unutarnjeg pravnog poretka država članica na temelju načela njihove procesne autonomije. Međutim, ta pravila ne mogu biti manje povoljna od onih kojima se uređuju slične unutarnje situacije (načelo ekvivalentnosti), niti smiju biti oblikovana tako da je u praksi nemoguće ili pretjerano otežano ostvarivati prava dodijeljena pravnim poretkom Unije (načelo djelotvornosti) (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 27. i navedena sudska praksa).
- 87 Kad je konkretno riječ o načelu djelotvornosti, valja istaknuti da svaki slučaj u kojem se postavlja pitanje čini li nacionalna postupovna odredba nemogućom ili pretjerano otežanom primjenu prava Unije mora biti analiziran uzimajući u obzir mjesto te odredbe u cjelokupnom postupku, njegovo odvijanje i osobitosti pred različitim nacionalnim sudovima. U tom pogledu valja, prema potrebi, uzeti u obzir načela na kojima se temelji nacionalni pravosudni sustav, kao što su to zaštita pravâ obrane, načelo pravne sigurnosti i dobro odvijanje postupka (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 od C-782/19, EU:C:2021:470, t. 28. i navedena sudska praksa).
- 88 Osim toga, Sud je pojasnio da obveza država članica da osiguraju djelotvornost prava koje pojedinci imaju na temelju prava Unije, podrazumijeva, osobito kad je riječ o pravima koja proizlaze iz Direktive 93/13, zahtjev djelotvorne sudske zaštite, također uspostavljen člankom 47. Povelje temeljnih prava Europske unije, koji se primjenjuje, među ostalim, na utvrđivanje postupovnih pravila o zahtjevima koji se temelje na takvim pravima (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 od C-782/19, EU:C:2021:470, t. 29. i navedena sudska praksa).
- 89 Kad je riječ o analizi značajki roka zastare o kojemu je riječ u glavnom postupku, Sud je pojasnio da se ta analiza posebno mora odnositi na trajanje tog roka i pravila za njegovu primjenu, uključujući metodu usvojenu za određivanje početka tijeka tog roka (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 od C-782/19, EU:C:2021:470, t. 30. i navedena sudska praksa).
- 90 Iako je Sud presudio da se na zahtjev koji je potrošač podnio radi utvrđenja nepoštenosti ugovorne odredbe u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača ne može primjenjivati nikakav rok zastare (vidjeti u tom smislu presudu od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 od C-782/19, EU:C:2021:470, t. 38. i navedenu sudsku praksu), pojasnio je da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi nacionalni propis koji na zahtjev za ostvarivanje restitucijskih učinaka tog utvrđenja primjenjuje rok zastare,

pod uvjetom poštovanja načela ekvivalentnosti i djelotvornosti (vidjeti u tom smislu presudu od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 od C-782/19, EU:C:2021:470, t. 39. i navedenu sudsku praksu).

- 91 Stoga valja smatrati da primjena roka zastare na restitucijske zahtjeve koje potrošači podnose radi ostvarivanja prava koja imaju na temelju Direktive 93/13 samo po sebi nije protivno načelu djelotvornosti sve dok njegova primjena u praksi ne onemogućuje ili pretjerano otežava ostvarivanje prava dodijeljenih tom direktivom (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 od C-782/19, EU:C:2021:470, t. 40. i navedena sudska praksa).
- 92 Kao drugo, kad je riječ o trajanju roka zastare koji se primjenjuje na zahtjev potrošača za povrat neosnovano plaćenih iznosa na temelju nepoštenih odredaba u smislu Direktive 93/13, valja istaknuti da je Sud već imao priliku odlučiti o usklađenosti s načelom djelotvornosti zastarnih rokova kraćih od onih o kojem je riječ u glavnom postupku, koji su trajali tri i pet godina, a koji su bili istaknuti protiv zahtjeva za ostvarivanje restitucijskih učinaka utvrđenja nepoštenosti ugovorne odredbe. Ako su unaprijed utvrđeni i poznati, ti su rokovi u načelu dovoljni kako bi predmetnom potrošaču omogućili da pripremi i podnese djelotvorno pravno sredstvo. Tako rokovi zastare od tri do pet godina nisu sami po sebi nespojivi s načelom djelotvornosti (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 od C-782/19, EU:C:2021:470, t. 41. i navedena sudska praksa).
- 93 Stoga, valja smatrati da se, pod uvjetom da je unaprijed utvrđen i poznat, zastarnim rokom od deset godina, poput ovoga o kojemu je riječ u glavnom postupku, na koji se poziva protiv zahtjeva koji je potrošač podnio u svrhu povrata neosnovano isplaćenih iznosa, na temelju nepoštenih ugovornih odredbi u smislu Direktive 93/13, ne onemogućava ili pretjerano otežava ostvarivanje prava dodijeljenih Direktivom 93/13. Naime, rok takvog trajanja načelno je u praksi dovoljan kako bi se potrošač mogao pripremiti i podnijeti djelotvorno pravno sredstvo radi ostvarivanja prava koje ima na temelju te direktive, i to osobito u obliku restitucijskog zahtjeva utemeljenog na nepoštenosti ugovorne odredbe.
- 94 Međutim, valja uzeti u obzir slabiji položaj potrošača u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga, kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti, što je situacija koja ga navodi da prihvati uvjete koje je prodavatelj robe odnosno pružatelj usluga unaprijed sastavio, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj. Jednako tako, valja podsjetiti na to da je moguće da potrošači možda nisu svjesni nepoštenosti odredbe ugovora o hipotekarnom zajmu ili možda ne percipiraju opseg svojih prava koja proizlaze iz Direktive 93/13 (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 od C-782/19, EU:C:2021:470, t. 45. i navedena sudska praksa).
- 95 U tom je kontekstu Sud presudio da se ugovori o kreditu, poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, općenito izvršavaju tijekom dugih razdoblja i, stoga, ako je događaj od kojeg počinje teći rok zastare od deset godina svako plaćanje koje izvrši korisnik kredita, a što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri, ne može se isključiti da će, barem za dio izvršenih plaćanja, zastara nastupiti čak i prije prestanka predmetnog ugovora, tako da takav sustav zastare potrošačima može sustavno uskraćivati mogućnost da traže povrat plaćanja izvršenih na temelju ugovornih odredaba protivnih navedenim direktivama (vidjeti u tom smislu presudu od 22. travnja 2021., Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, t. 63.).

- 96 Stoga, kad je riječ o trenutku od kojeg počinje teći rok zastare o kojem je riječ u glavnom postupku, postoji nezanemariva opasnost da, s obzirom na način na koji se on određuje u nacionalnoj sudskoj praksi, potrošač neće moći učinkovito ostvarivati prava koja su mu dodijeljena Direktivom 93/13.
- 97 Naime, iz navoda suda koji je uputio zahtjev proizlazi da rok zastare od deset godina počinje teći od dana svakog ispunjenja činidbe predmetnog potrošača, čak i kada potrošač na taj dan nije mogao sam ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe ili nije znao za nepoštenost navedene ugovorne odredbe, bez uzimanja u obzir činjenice da je rok otplate na temelju tog ugovora, u ovom slučaju trideset godina, znatno duži od zakonskog roka zastare od 10 godina.
- 98 Valja istaknuti da zastarni rok može biti u skladu s načelom djelotvornosti samo ako se potrošač mogao u potpunosti upoznati sa svojim pravima prije nego što je taj rok počeo teći ili prije njegova isteka (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 46. i navedena sudska praksa).
- 99 Međutim, primjena roka zastare od deset godina, poput onoga o kojem je riječ u glavnom postupku, na zahtjev potrošača za povrat neosnovano plaćenih iznosa na temelju nepoštene odredbe, u smislu Direktive 93/13, ugovora o kreditu sklopljenog s prodavateljem robe ili pružateljem usluga, koji počinje teći od dana svakog potrošačeva ispunjenja činidbe, iako potrošač na taj dan nije mogao sam ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe ili nije znao da je navedena ugovorna odredba nepoštena, bez uzimanja u obzir činjenice da je rok otplate tog ugovora, u ovom slučaju trideset godina, znatno duži od zakonskog roka zastare od 10 godina, ne može potrošaču osigurati djelotvornu zaštitu. Slijedom toga, takav rok pretjerano otežava ostvarivanje prava koja taj potrošač ima na temelju Direktive 93/13 te se njime stoga povređuje načelo djelotvornosti.
- 100 Iz toga slijedi da Direktivu 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da joj se protivi nacionalna sudska praksa u skladu s kojom rok zastare od deset godina za potrošačev zahtjev za povrat iznosa koje je na temelju nepoštene odredbe ugovora o kreditu neosnovano platio prodavatelju robe ili pružatelju usluga, počinje teći od dana svakog potrošačeva ispunjenja činidbe, čak i ako potrošač na taj dan nije bio u mogućnosti sam ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe odnosno nije znao za nepoštenost navedene odredbe, bez uzimanja u obzir činjenice da je rok otplate, u ovom slučaju trideset godina, znatno duži od zakonskog roka zastare od 10 godina.

Troškovi

- 101 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, različiti od troškova spomenutih stranaka, ne mogu biti predmet naknade.

Slijedom navedenog, Sud (deveto vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima**

treba tumačiti na način da:

im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud može utvrditi nepoštenost, ne cijele odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga, nego samo njezinih dijelova koji ju čine nepoštenom, tako da je ta odredba, nakon uklanjanja tih dijelova, i dalje djelomično važeća, kada takvo uklanjanje ima učinak izmjene sadržaja navedene odredbe kojom se utječe na njezinu bit, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri.

2. Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13

treba tumačiti na način da:

im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud, nakon što utvrdi ništavost nepoštene odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga koja ne čini taj ugovor ništavim u cijelosti, tu odredbu može zamijeniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava.

3. Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13

treba tumačiti na način da:

im se protivi nacionalna sudska praksa prema kojoj nacionalni sud, nakon što utvrdi ništavost nepoštene odredbe ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga koja taj ugovor čini ništavim u cijelosti, ništavu odredbu može zamijeniti bilo tumačenjem izjava volje ugovornih strana, kako bi se izbjeglo utvrđenje ništavosti navedenog ugovora, ili dispozitivnom odredbom nacionalnog prava, čak i ako je potrošač bio obaviješten o posljedicama ništavosti tog ugovora te ih je prihvatio.

4. Direktivu 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti

treba tumačiti na način da:

joj se protivi nacionalna sudska praksa u skladu s kojom rok zastare od deset godina za potrošačev zahtjev za povrat iznosa koje je na temelju nepoštene odredbe ugovora o kreditu neosnovano platio prodavatelju robe ili pružatelju usluga, počinje teći od dana svakog potrošačeva ispunjenja činidbe, čak i ako potrošač na taj nije bio u mogućnosti sam ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe odnosno nije znao za nepoštenost navedene odredbe, bez uzimanja u obzir činjenice da je rok otplate, u ovom slučaju trideset godina, znatno duži od zakonskog roka zastare od 10 godina.

Potpisi